

AKTUÁLNE OTÁZKY EFEKTÍVNOSTI, ROVNOSTI A KVALITY VO VZDELÁVACOM PROSTREDÍ

Iveta Dudová, Simona Polonyová

Kľúčové slova:

vzdelanie, vzdelávacia politika, efektívnosť, kvalita, rovnosť, vzdelávací systém

Key words:

education, education policy, efficiency, quality, equality, education system

Abstrakt

Globalizácia, technologické a organizačné zmeny, demografický vývoj a migračné toky predstavujú výzvy, na ktoré musia vzdelávacie inštitúcie reagovať, aby študujúci po skončení štúdia disponovali širokou škálou požadovaných kľúčových kompetencií a zručností. Politiky vzdelávania a odbornej prípravy môžu mať pozitívny dopad na dosahovanie trvalo udržateľného rozvoja, konkurencieschopnosti, sociálnej kohézie a na zamestnanosť. Príspevok sa zameriava na efektívnosť, kvalitu a rovnosť v európskych systémoch vzdelávania a odbornej prípravy. Cieľom je analyzovať spomínané pojmy a poskytnúť prehľad politickej spolupráce na európskej úrovni prostredníctvom pracovných programov (Vzdelávanie a odborná príprava 2010, Aktualizovaný strategický rámec európskej spolupráce v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy - ET 2020). Načrtáva aj dva hlavné ciele vzdelávacej politiky - ciele efektívnej alokácie a ciele týkajúce sa spravodlivej distribúcie.

Abstract

Globalisation, organisational and technological changes, demographic developments and migration flows challenge education institutions to equip learners with a wide range of key competences and skills. In this context, education and training policies can have a positive impact on sustainable development, competitiveness, social cohesion and employment. The main topics of this paper are efficiency, quality and equality in European education and training systems. This paper aims to analyse the concepts of efficiency, quality and equality of education and training and to offer an overview of the political cooperation through work programs (the Education and Training work programme - ET 2010, the Strategic framework for European cooperation in education and training - ET 2020) at the European level. It also outlines the two main goals of education policy - both goals of efficient allocation and goals of equitable distribution.

Úvod

Dopad spoločenských a ekonomických vplyvov zosilňuje možné priaznivé pôsobenie politiky vzdelávania a odbornej prípravy na trvalú udržateľnosť, zamestnanosť a ekonomickú prosperitu v podobe zavádzania nových spôsobov organizácie vzdelávania, inovatívnych metód, kľúčových kompetencií učiteľov a študentov. Modernizácia vzdelávacích systémov by mala poskytnúť odpoveď na to, čo študent potrebuje vedieť a ako ľahko sa dokáže uplatniť na pracovnom trhu s vedomosťami a zručnosťami, ktorými disponuje po skončení štúdia. Okrem formálneho vzdelávania v zmysle podpory zavádzania celoživotného vzdelávania v jednotlivých krajinách sa do centra pozornosti dostáva motivácia jednotlivcov k neformálnemu vzdelávaniu v priebehu celého života. V záujme toho by mali byť reformy

európskych vzdelávacích systémov založené na rovnosti, efektívnosti a väčšej kvalite. V príspevku sa zaoberáme hlbšou analýzou spomínaných determinantov a ich implikovaním do politík vzdelávania a odbornej prípravy v EÚ. Prezentujeme základné dôvody modifikácie vzdelávacích systémov smerom k väčšej efektívnosti, rovnosti a kvalite, pričom sa opierame o najnovšie výsledky analýz realizovaných Európskym strediskom pre rozvoj odborného vzdelávania (CEDEFOP) a siete EENEE. Uvádzame príklady zaujímavých a účinných metód a prístupov na podporu rozvoja kľúčových kompetencií študentov s perspektívou celoživotného vzdelávania, na podporu rozvoja schopností učiteľov a vedenia škôl.

1 Spoločenské a ekonomické vplyvy modifikujúce systémy vzdelávania v EÚ

Silnejúca miera globalizácie, vývoj demografických trendov, ako aj prejavujúci sa dopad technického pokroku, následné zmeny v organizácii práce a využívanie informačných technológií sú výzvy, ktoré so sebou prinášajú potrebu modifikovať strategické oblasti pre ďalší rozvoj, udržateľnosť a konkurencieschopnosť ekonomík jednotlivých krajín.

Budúci vývoj v EÚ bude vo veľkej miere ovplyvnený štyrmi základnými kritickými faktormi – demografické a populačné zmeny, nové tlaky globálnej konkurencie, dlhodobá perspektíva sociálnej kohézie a uplatnenie inovácií v existujúcej politickej realite.

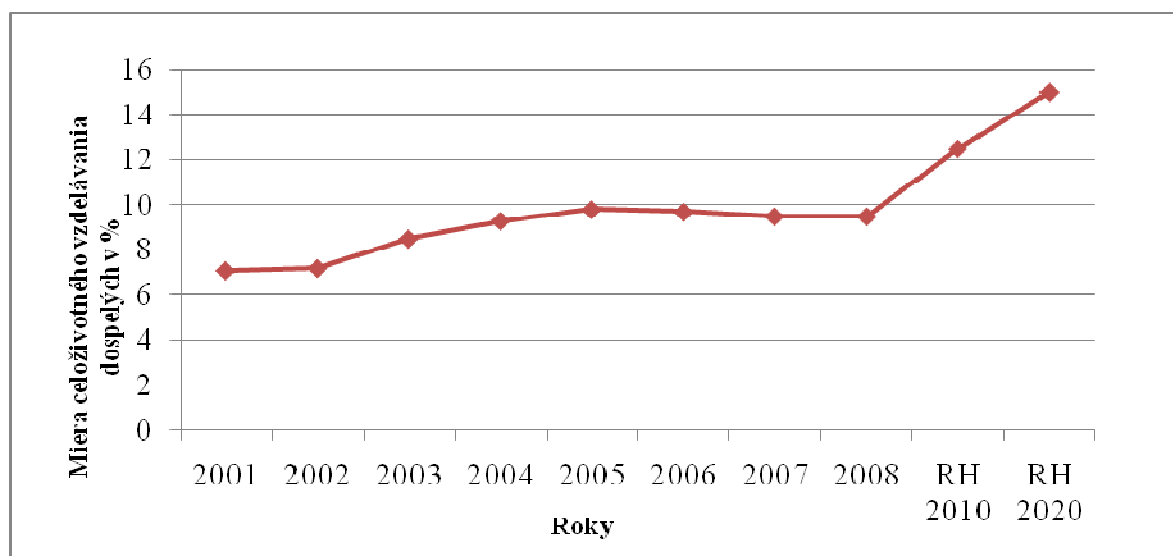
Budúca pracovná sila v Európe bude čoraz viac tvorená staršou populáciou. To vyvoláva potrebu zlepšiť systém vzdelávania, najmä pre túto skupinu, pretože hospodársky rast v Európe bude výrazne závisieť od ich výkonnosti na trhu práce. Proces starnutia sa týka všetkých skupín spoločnosti. Medzi najvýznamnejšie dôsledky demografických zmien pre vzdelávací systém patria účinné prispôbenie sa celého vzdelávacieho systému, školenia seniorov, starnutie učiteľov a riešenie migrácie – odliv mozgov a ich získavanie (Brain Drain a Brain Gain). Aj napriek potenciálnemu významu vzdelávania, incidencia odbornej prípravy klesá v závislosti od veku. Jedným z dôvodov je to, že čas na trhu práce je často príliš krátky na kompenzáciu nákladov na investície, najmä ak sú tieto náklady hradené zamestnávateľom. Okrem toho bude budúcnosť obyvateľov európskych krajín charakteristická veľkými migračnými tokmi do a z EÚ (Brain Drain a Brain Gain). Emigrácia vysoko kvalifikovaných jednotlivcov, najmä mladých absolventov vysokých škôl do krajín mimo Európskej únie predstavuje významné riziko pre konkurencieschopnosť Európy.

Najvýznamnejšie dôsledky globálnej konkurencie pre vzdelávací systém možno vymedziť ako posilnenie vysoko kvalifikovanej práce, zvýšenie kvality učiteľov a potreba vzdelávania v prospech inovácií. Vysoká úroveň ľudského kapitálu je potrebná pre sofistikovaný výrobný proces výrobkov a služieb, ako aj pre inováciu nových produktov a procesov. Tento posledný aspekt je mimoriadne významný, ako zdôrazňujú nové rastové teórie, dlhodobý rast je poháňaný inováciami. Nové tlaky globálnej konkurencie vytvoria väčší tlak na udržanie sociálnej súdržnosti v Európe.

Vzhľadom na to, že distribúcia vzdelávania je veľmi dôležitá pre spoločenské nerovnosti, vzdelávací systém je kľúčovou inštitúciou ovplyvňujúcou sociálnu súdržnosť. Európa preto čelí ďalšej výzve z hľadiska dlhodobej perspektívy - zlepšiť sociálnu súdržnosť vhodným vývojom vzdelávacích systémov.

V súčasných podmienkach, zvyšujúca sa nezamestnanosť ako jeden z hlavných sociálnych dopadov hospodárskeho poklesu v jednotlivých krajinách zosilňuje pri výhladoch do budúcnosti význam zvyšovania úrovne zručností prostredníctvom celoživotného vzdelávania, dôležitú úlohu celoživotného poradenstva či možnosti rekvalifikácie s cieľom uľahčiť vyhliadky na opätovné pracovné zaradenie. Podľa najnovšej analýzy zameranej na budúce trendy požadovaných zručností pre uplatnenie sa na pracovnom trhu vypracovanej Európskym strediskom pre rozvoj odborného vzdelávania (CEDEFOP), v nasledujúcom desaťročí by mal v európskych krajinách (analýza zahŕňa členské krajiny EÚ 27 + Nórsko a Švajčiarsko) podiel pracovných miest s požadovanou vyššou kvalifikáciou vzrásť z 29,4 % na 35,2 %, podiel pracovných miest so stredným stupňom vzdelania by mal zostať nezmenený, ale naďalej značný (50,3 %), zatiaľ čo podiel pracovných miest s nízkou kvalifikáciou zaznamenaná klesajúci trend z 20,3 % na 14,5 %. Pokiaľ ide o jednotlivé sektory, pokles pracovných miest zaznamenaná primárny sektor (z 6,5 % na 5,1 %), spracovateľský priemysel a stavebníctvo (z 22,9 % na 21,3 %). Priaznivý vývoj zaznamenaná sektor služieb (nárast z 70,7 % na 74 %), predovšetkým obchodné služby. Z toho vyplýva, jednoznačný dôraz na participáciu na celoživotnom vzdelávaní, a to najmä u osôb s nízkou úrovňou dosiahnutého vzdelania ako najviac ohrozených na pracovnom trhu. Dostupné európske štatistické údaje však poukazujú na pokles a následnú stagnáciu vo vývojových trendoch účasti na celoživotnom vzdelávaní, a preto je potrebné realizovať aj naďalej kroky smerom k pozitívnejším výsledkom. V roku 2008 percentuálny podiel osôb vo vekovej skupine 25 - 64 - ročných predstavoval len 9,5 %, hoci v európskom pracovnom programe Vzdelávanie a odborná príprava 2010 sa uvádzala referenčná hodnota EÚ pre rok 2010 12,5 %. Navyše (naďalej vychádzame z analýz vypracovaných CEDEFOP) prevažuje podiel osôb s vyšším stupňom vzdelávania nad osobami s nízkou kvalifikáciou a staršími pracovníkmi. Participáciu na celoživotnom vzdelaní u osôb vo veku 25 - 64 rokov v EÚ 27 v rokoch 2001 až 2008 odzrkadľuje aj nasledujúci graf 1. Z grafu možno konštatovať mierne klesajúci trend od roku 2005 z 9,8 % na 9,7 % v roku 2006 a následnú stagnáciu v rokoch 2007 a 2008 (9,5 %). V grafe sú uvedené tiež referenčné hodnoty pre rok 2010 a pre nasledujúce desaťročie, ktoré by mali byť dosiahnuté v rámci EÚ v roku 2020 (ich podrobnejšie pochopenie a ďalšie aktivity EÚ v podobe prijatých pracovných programov zameraných na potrebu efektívneho a kvalitného vzdelávania analyzujeme v nasledujúcej kapitole).

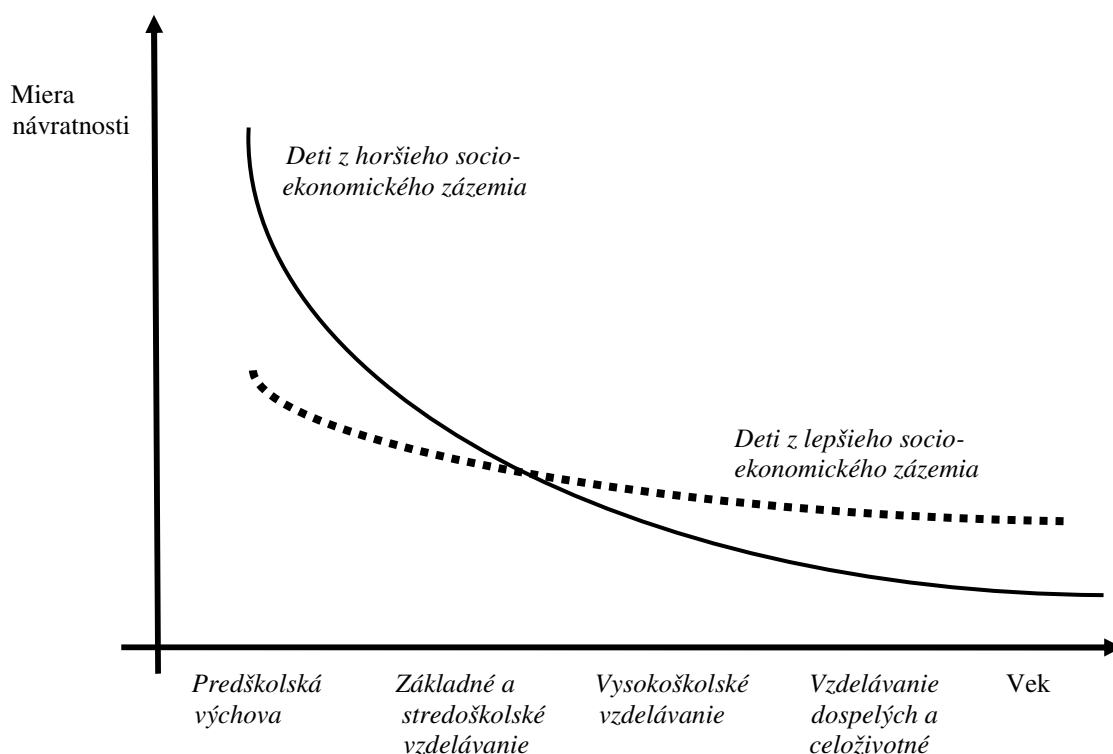
Graf 1 Miera celoživotného vzdelávania dospelých v % v EÚ 27 (vo veku 25 - 64 rokov)

Prameň: Eurostat, CEDEFOP, vlastné spracovanie

Z uvedenej analýzy vyplýva, že očakávaný budúci pokles dopytu po nekvalifikovanej pracovnej sile bude naďalej podporovať význam vzdelania v jednotlivých fázach vzdelávacej dráhy, keďže vzdelávanie môže slúžiť ako základ pre sociálne integrácie a ako najlepšie záruky možné proti vylúčeniu, nezamestnanosti a diskriminácii. V tejto súvislosti, sa do popredia dostáva otázka efektívnych investícií do vzdelávania a ich návratnosť v jednotlivých fázach životného cyklu. Investície do vzdelania na jednom stupni zvyšujú nielen priamo zručnosti dosiahnuté v tomto štádiu, ale nepriamo aj ich produktivitu, ktorou bude vzdelávacími investíciami v ďalšej fáze premenená na ešte viac zručností. Vzdelanie je dynamický synergický proces, v ktorom učenie v ranom veku vyvoláva učenie v neskoršom období života. Návratnosť vzdelávacích investícií v ranom detstve je najvyššia, pretože uľahčujú neskoršie vzdelávanie. To výrazne ovplyvňuje efektívnosť a rovnosť vo vzdelávacom systéme. V politikách na podporu ľudského kapitálu sú opatrenia v raných fázach obzvlášť dôležité a ich nedostatky sa môžu rozvinúť v neskorých štádiách. Okrem toho návratnosť skorej intervencie je mimoriadne vysoká pre deti zo znevýhodneného prostredia, ktoré doma nezískali zručnosti potrebné k úspešnosti v neskorších stupňoch vzdelávania. Takéto zásahy nielen formujú zručnosti, ale budujú aj základy ovplyvňujúce zvýšenú produktivnosť vzdelávania v neskoršom období života vďaka komplementárnosti vzdelávania v priebehu životného cyklu. V neskorších fázach životného cyklu je návratnosť investícií do vzdelávania nižšia. Medzi dôvody patrí kratší časový horizont, počas ktorého môžu využívať pozitívne efekty účinky vzdelávania a zručnosti získané prostredníctvom odbornej prípravy a vzdelávania dospelých môžu byť ťažšie certifikované. Návratnosť investície do vzdelávania v neskorej fáze vzdelávacieho cyklu je obzvlášť nízka pre ľudí, ktorým chýbajú zručnosti. [10].

Graf 2 Návratnosť investícií do vzdelávania na rôznych úrovniach vzdelávacieho systému

Prameň: Cunha a kolektív, EENEE 2006

Obrázok graficky znázorňuje základný model životného cyklu politik v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy pokiaľ ide o efektívnosť a spravodlivosť. Miera návratnosti v mladom veku má tendenciu byť vyššia u detí zo znevýhodnených rodín, ale vo vyššom veku zase

vyššia pre deti pochádzajúce z dobrého sociálno-ekonomického zázemia. Je preto dôležité všeobecne zaviesť a inštitucionalizovať vzdelávanie v ranom detstve, najmä pre tých, ktorí sú znevýhodnení a nemajú doma podnetné výchovné prostredie. Takáto politika musí byť spojená s mechanizmami kontroly kvality v predškolskom vzdelávaní a dennej starostlivosti. Okrem raného zabezpečenia rovnosti príležitostí jednotlivci by mali vo vzdelávaní zotrvať primeraný čas. Pretože vzdelanie je determinantom sociálneho a ekonomického blahobytu v budúcnosti, je dôležité riešiť problém predčasného ukončenia školskej dochádzky. Medzi najvýznamnejšie dôsledky potreby dlhodobého udržania sociálnej inklúzie pre vzdelávací systém možno zaradiť posilnenie vzdelávania v ranom detstve, znižovanie miery predčasného ukončenia školskej dochádzky, integrácia imigrantov prostredníctvom vzdelávania a motivácia pre vzdelávanie.

Tieto oblasti budú mať vážne dôsledky pre vzdelávacie politiky. Vzhľadom na meniacu sa štruktúru obyvateľstva sú potrebné úpravy na všetkých úrovniach vzdelávacieho systému. Európske vzdelávacie systémy by sa mali modifikovať smerom k rovnosti, efektívnosti a väčšej kvalite, keďže efektívne nadobudnuté vedomosti a zručnosti môžu významne determinovať udržateľnosť rastu, vytváranie nových pracovných miest a konkurencieschopnosť hospodárstva ako celku.

2 Koncept rovnosti, efektívnosti a kvality vo vzdelávacom prostredí

V prostredí ekonómov vzdelávania a najvyšších predstaviteľov EÚ sa v poslednom období definovali kritické faktory vo vzdelávacích systémoch, ktoré môžu výrazne ovplyvniť konkurencieschopnosť a sociálnu kohéziu. Sú to predovšetkým efektívnosť a rovnosť v systémoch vzdelávania, ktoré sú spojené s potrebou zvyšovania kvality vo vzdelávaní. Koncept rovnosti vo vzdelávaní je pomerne ťažké definovať presne, ale vo všeobecnosti sa veľmi približuje konceptu rovnosti príležitostí. Očakávané vzdelávacie výsledky jednotlivcov by mali závisieť len od ich študijného úsilia, ale nie od okolností, ktoré nemôžu ovplyvniť (rasa, pohlavie, rodinné zázemie). So samotnou efektívnosťou vzdelávania súvisí kvalita vzdelávacích systémov a inštitúcií, v ktorých proces edukácie prebieha. Kvalita a efektívnosť sú vzájomne prepojené, keďže samotná efektívnosť závisí od kvality vzdelávania. V rámci efektívnosti a kvality vzdelávania sa zdôrazňujú ich najdôležitejšie zložky [3]: získavanie kľúčových kompetencií, nové prístupy k riadeniu a vedeniu, výzvy pre učiteľov.

Ciele vzdelávacej politiky zvyčajne zahŕňajú tak ciele efektívnej alokácie ako aj ciele týkajúce sa spravodlivej distribúcie. Do akej miery by mal byť každý z týchto cieľov naplnený, je vecou politického rozhodnutia a tiež vedeckého hodnotenia. Samozrejme, že ciele efektívnosti a rovnosti nie sú obmedzené len na samotnú vzdelávaciu politiku. Tieto ciele by mali byť kombinované s cieľmi ďalších súvisiacich politík, ako je napríklad sociálna politika, politika trhu práce, ale aj migračná politika, ktorej význam vzhľadom na starnutie európskej populácie a migračné pohyby neustále rastie. Ciele rovnosti, respektíve spravodlivosti možno vyjadriť v rámci výsledkov vzdelávacieho systému a odbornej prípravy, akými sú napríklad výsledky testov alebo z hľadiska externého výsledku to môžu byť výsledky na trhu práce. Hodnotenie rovnosti má vonkajší aspekt, ktorý vyžaduje, aby konkrétny cieľ rovnosti bolo možné lepšie dosiahnuť investíciami do vzdelania ako alternatívnym investovaním, a vnútorný aspekt vyžaduje, aby daný súbor zdrojov v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy bol použitý najspravodlivejším spôsobom [10].

Na samotnú efektívnosť, ako jeden z cieľov vzdelávacej politiky, má vplyv niekoľko faktorov, a to jednak vzdelávacie prostredie, podpora intelektuálnej slobody, podnecovanie, pedagóg, ktorý aplikuje didaktické prostriedky a učebné pomôcky do vyučovacieho procesu, experimentovania a kreativita, podpora sebariadenia vo vzdelávaní, zabezpečenie spätnej väzby vo vzdelávaní a vytyčovanie ďalších cieľov vzdelávania [6]. Kvalita uvedených determinantov má potom vplyv na priebeh a výsledky dosahované v edukačnom procese. V záujme zvýšiť ich kvalitatívnu úroveň, krajiny pristupujú k realizácii školských reforiem na národnej úrovni s cieľom zvýšiť efektívnosť celého procesu vzdelávania a následného „čerpania“ z nadobudnutých vedomostí a zručností v pracovnom prostredí. Pri spätnom zisťovaní dosahovaného zlepšenia, čiže dosiahnutia vyššej kvality vzdelávania, potom zohráva svoju úlohu hodnotenie a monitorovanie formou sebahodnotenia vzdelávacími inštitúciami či externým zabezpečovaním hodnotenia dosiahnutej kvalitatívnej úrovne. Vzdelávací proces teda pozostáva z niekoľkých etáp, ktorých kvalita a efektívnosť reflektuje vo vzdelávaní [8]:

- plánovanie a voľba efektívnych didaktických prostriedkov vzdelávacieho procesu,
- realizácia vyučovacieho procesu zvolenými metódami, formami a učebnými pomôckami,
- evalvácia výučby.

Ako sme už naznačili, nové chápanie filozofie vzdelávania deklarujú všetky oficiálne dokumenty a programy EÚ v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy a samotná efektívnosť a kvalita vo vzdelávaní a vzdelávacích systémov ako jeden z kľúčových cieľov európskej spolupráce v uvedenej oblasti sa stala ich súčasťou. Spomínaná spolupráca na európskej úrovni sa v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy začala realizovať pracovným programom Vzdelávanie a odborná príprava 2010 implementovaného prostredníctvom otvorenej metódy koordinácie, v ktorom sa stanovili tri hlavné strategické ciele, a to uľahčiť prístup k vzdelaniu a výchove pre všetkých, zabezpečiť otvorenie vzdelávacích a výchovných systémov širšiemu svetu a zlepšiť ich kvalitu a efektívnosť, pričom v rámci tohto cieľa sa dôraz kládol na zlepšenie kvality vzdelávania učiteľov a vychovávateľov, na rozvíjanie schopností v znalostnej spoločnosti, zabezpečenie prístupu k informačným technológiám, zvýšenie záujmu o vedecké a technické štúdiá a efektívne využívanie zdrojov [4]. Zároveň sa stanovili indikátory na meranie pokroku v každom z uvedených cieľov a parciálnych cieľov, ako aj referenčné hodnoty. Uvedený pracovný program sa stal podporným nástrojom pri uskutočňovaných vnútroštátnych reformách vzdelávacích systémov v jednotlivých členských krajinách. Keďže sa po zhodnotení dosiahnutých výsledkov v záverečnej fáze programu zistili aj napriek dosiahnutým pokrokom (revízia obsahu vzdelávania, posilnenie predprimárneho vzdelávania, vypracovanie stratégií celoživotného vzdelávania a zákona o celoživotnom vzdelávaní, pokrok pri rozvoji vnútroštátnych kvalifikačných rámcov) značné rozdiely v jednotlivých členských krajinách a zároveň nedostatky v naplňovaní cieľov (zvyšovanie výdavkov na vzdelávanie, nedosiahnutie niektorých referenčných hodnôt napr. v oblasti predčasného ukončenia školskej dochádzky alebo účasti dospelých na vzdelávanie), v nasledujúcom desaťročí sa kladie dôraz na posilnenie úsilia pri ich dosahovaní a plnení.

V súvislosti s takýmto vývojom bol v máji 2009 schválený aktualizovaný strategický rámec európskej spolupráce v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy (ET 2020) so štyrmi strategickými výzvami [1]: urobiť z celoživotného vzdelávania a mobility študujúcich realitu, zlepšiť kvalitu a efektívnosť vzdelávania a odbornej prípravy a ich výsledkov, podporovať spravodlivosť, sociálnu súdržnosť a aktívne občianstvo, posilniť oblasť inovácií a tvorivosti vrátane podnikavosti na všetkých úrovniach vzdelávania a odbornej prípravy. Pre školské

vzdelávanie, odborné vzdelávanie a prípravu, vysokoškolské vzdelávanie a vzdelávanie dospelých sa stanovuje osobitná agenda. Otázka rovnosti, resp. spravodlivosti vo vzdelávaní je predmetom uplatňovania otvorenej metódy koordinácie vo vzdelávaní a odbornej príprave, problémy pretrvávajú, čo sa prejavuje najmä predčasným opustením vzdelávacieho systému.

Snaha zefektívniť a skvalitniť vzdelávanie a výchovu na všetkých stupňoch v školách a tiež v školských zariadeniach v jednotlivých krajinách teda pretrváva ako jedna z hlavných výziev i v nasledujúcom období. V rámci tejto strategickej výzvy, boli navrhnuté príslušné opatrenia na dosiahnutie kvalitatívnych výsledkov, ktoré by sme mohli zhrnúť nasledovne:

- zabezpečiť väčšiu autonómiu inštitúciám vzdelávania a odbornej prípravy, otvorenosť občianskej spoločnosti a podnikom, zároveň venovať pozornosť účinným systémom zabezpečovania kvality,
- zabezpečiť efektívnosť a udržateľnosť využívania zdrojov,
- zamerať sa na podporu rozvoja kompetencií učiteľov a na ich profesionálny rozvoj,
- zabezpečiť aby jednotlivci dosahovali kľúčové spôsobilosti,
- zosúladiť vzdelávanie a odbornú prípravu s novými kvalifikačnými požiadavkami trhov práce v nadväznosti na Iniciatívu „Nové zručnosti pre nové pracovné miesta“, ktorá poukazuje na potrebu účinnejších politík vzdelávania a odbornej prípravy a na posúdenie potrieb nových zručností a nových pracovných miest s cieľom zmierniť dopady súčasnej krízy na zamestnanosť.

V záujme zlepšenia rovnosti, efektívnosti a kvality vzdelávania a odbornej prípravy boli zároveň prijaté okrem doterajších aj nové referenčné hodnoty, ktoré sa týkajú zvýšenia počtu detí zúčastňujúcich sa vzdelávania v ranom detstve a podielu osôb s dosiahnutým vysokoškolským vzdelaním.

Dosiahnuť pokrok v efektívnosti a kvalite ako jednej zo strategických priorít európskej spolupráce vo vzdelávaní a odbornej príprave vyvoláva potrebu poznať relevantné odpovede na to, akú podobu majú mať efektívne a kvalitné systémy vzdelávania zohľadňujúc už spomínané komponenty ako zameranie sa na kľúčové kompetencie, nové prístupy k riadeniu, ako aj vedeniu a výzvy smerom k pedagógom, keďže kvalita vedenia školy významnou mierou ovplyvňuje tvorbou vzdelávacieho prostredia aj výsledky študentov. Možno konštatovať, že určitý pokrok je už dosahovaný rôznou mierou v jednotlivých európskych krajinách pri vytváraní vzdelávacích programov, pri inovatívnych metódach a postupov, ako aj pri vedení. V tomto roku vydalo Európske stredisko pre rozvoj odborného vzdelávania publikáciu [3], v ktorej sa uvádzajú príklady mnohých aktivít a metód realizovaných v rôznych krajinách na zlepšenie kľúčových komponentov kvality a efektívnosti vo vzdelávacích systémoch s cieľom priniesť relevantné informácie a námety pre hlavných aktérov na európskej a vnútroštátnej úrovni v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy a prispieť ku väčšej kooperácii. V rámci nových prístupov k riadeniu a vedeniu ako jeden z komponentov, možno spomenúť príklad tímovej práce vedenia škôl formou tzv. školských klastrov (realizovaný v Belgicku). Školský klastor tvorí skupina škôl, ktoré majú medzi sebou uzatvorenú zmluvu o spolupráci na určité obdobie. Školy sa nachádzajú v danom regióne, poskytujú vzdelávanie a výchovu na rovnakom stupni vzdelávania a patria do rovnakej siete vzdelávania (napr. štátne školy, súkromné katolícke školy), hoci riadiace orgány či školské rady nemusia byť spoločné. Boli zriadené vládou v roku 1999 (na stredných školách) a v roku 2003 (na základných školách). Ich cieľom je zabezpečiť väčšiu efektívnosť využívaných zdrojov, decentralizáciu a transparentnejšie študijné možnosti v danom regióne. Ich podstatou je, že spolupracujú v niekoľkých oblastiach, a to napr. v zavádzaní nových učebných osnov,

vo výbere kurzov, v oblasti personálnych otázok, v oblasti zamerania štúdia. Na podporu zvýšenia kvality komunikácie v cudzom jazyku ako jednej z kľúčových kompetencií, mnohé krajiny (aj v SR) aplikujú vo vyučovacom procese metódu CLIL (Content and language integrated learning) - Obsahovo a jazykovo integrované vyučovanie ako inovatívnu vzdelávaciu metódu, ktorej podstatou je vyučovanie nejazykových predmetov prostredníctvom cudzieho jazyka. Zároveň sa vytvára čoraz viac podnetov k profesionálnemu rozvoju učiteľov na podporu a obnovu ich kompetencií a zlepšenie ich vyučovacích schopností realizovaním napr. jazykového vzdelávania pre učiteľov, aby počet škôl, ktoré využívajú túto inovatívnu metódu, mohol narastať. Napr. v Španielsku sa realizuje pre učiteľoch základných a stredných škôl trojročný projekt so zameraním na jazykové vzdelávanie. Počas tejto odbornej prípravy sa učitelia spočiatku zoznamujú s metódou CLIL, získavajú teoretické základy, pripravujú materiály, plán výučby (30 hodín v prvom roku odbornej prípravy), následne majú nárok na študijné voľno v trvaní 10 týždňov v Ústave jazykového vzdelávania v Norwich vo Veľkej Británii, kde si osvojujú metodické zásady CLIL, ich použitie v triede a rozvíjanie študijných a učebných materiálov.

Záver

V podmienkach demografických a populačných zmien, nových tlakov globálnej konkurencie a súčasne sa prejavujúcej zvýšenej migrácie, ktorá prináša nové výzvy pre sociálnu súdržnosť, ako aj pretrvávajúcich dlhodobých problémov integrácie menšín, v jednotlivých európskych krajinách sa preferuje potreba spravodlivých a inkluzívnych vzdelávacích systémov modifikovaných smerom k väčšej rovnosti, efektívnosti a kvalite zohľadňujúc pritom ich hlavné komponenty v podobe získania kľúčových kompetencií, nových prístupov k riadeniu a vedeniu a zvýšenia kvality učiteľov. Okrem toho, uvedené prejavujúce sa spoločensko-ekonomické problémy vytvárajú zároveň priestor pre pôsobenie ďalších súvisiacich politík (sociálna politika, politika trhu práce, migračná politika).

Literatúra:

- [1] *Aktualizovaný strategický rámec európskej spolupráce v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy* [online]. 2008. [cit. 2010-07-06]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/com865_sk.pdf>.
- [2] BENČO, J. 2002. *Ekonomía vzdelávania*. Bratislava: IRIS, 2002. 185 s. ISBN 80-89018-41-6.
- [3] CEDEFOP: *Better competences through better teaching and leading*. [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. 53 s. [cit. 2010-07-09]. Dostupné na internete: <<http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/16385.aspx>>. ISBN 978-92-896-0644-8.
- [4] DUDOVÁ, I. 2009. *Ekonomía vzdelávania*. Bratislava: EKONÓM, 2009. 167 s. ISBN 978-80-225-2750-7.
- [5] CEDEFOP: *Skills Supply and Demand in Europe. Medium - Term Forecast up to 2020*. [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. 120 p. [cit. 2010-07-09]. Dostupné na internete: <http://www.cedefop.europa.eu/en/Files/3052_en.pdf>. ISBN 978-92-896-0536-6.
- [6] MATULČÍK, J. - MATULČÍKOVÁ, M. 2009. *Vzdelávanie a kariéra*. Bratislava: EKONÓM, 2009. 174 s. ISBN 978-80-225-2700-2.
- [7] Prístup k právu Európskej únie [online]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu>>.

- [8] PROKYPČÁKOVÁ, K. 2005. Zefektívnenie vzdelávanie budúcich učiteľov. In *Příprava učitelů a aktuální proměny v základním vzdělávání: zborník z medzinárodnej konferencie / Renata Jandová*. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 2005. ISBN 80-7040-789-1, s.87-89.
- [9] *The Social Situation in the European Union* 2009. [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. 357 p. [cit. 2010-07-10]. Dostupné na internete: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KE-AG-10-001> . ISBN 978-92-79-14159-1.
- [10] WÖBMAN, L. - SCHÜTZ, G. 2006. *Efficiency and Equity in European Education And Training Systems* [online]. European Expert Network on Economics of Education, 2006. 42 p. [cit. 2010-07-10]. Dostupné na internete: <http://www.eenee.de/portal/page/portal/EENEEContent/_IMPORT_TELECENTRUM/DOCS/SWP%20EENEE-Part%20060426.pdf>.

JEL klasifikace: A20, I2

doc. Ing. Iveta Dudová, PhD.

Docentka
Katedra sociálneho rozvoja a práce
Národohospodárska fakulta
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava
dudova@euba.sk

Ing. Simona Polonyová

Interná doktorandka
Katedra sociálneho rozvoja a práce
Národohospodárska fakulta
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava
s.polonyova@gmail.com